

3. *Иноземцев В. Л.* Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: Учебное пособие для студентов вузов. — М.: Логос, 2000.
4. Стратегический ответ России на вызовы нового века / Под общ. ред. Л. И. Абалкина. — М.: Изд-во «Экзамен», 2004.
5. *Цвылев Р. И.* Постиндустриальное развитие. Уроки для России. — М.: Наука, 1996.
6. *Шубенкова Е. В.* Трансформация отношений занятости // Труд в XXI веке: Сборник материалов международной научно-практической конференции (20—22 апреля 2011 г., г. Москва). Том 1. — Тверь: Изд-во «СФК-офис», 2011
7. *Шубенкова Е. В.* Стратегия формирования организационной составляющей управления человеческими ресурсами / Под ред. проф. Ю. Г. Одегова. — М.: Изд-во «Палеотип», 2004.
8. Экономическая теория перед вызовами XXI века. Вып. 1 / Отв. ред: В. И. Гришин, Г. П. Журавлева. — М.: ГОУ ВПО «РЭУ им. Г. В. Плеханова», 2010.
9. *Drexler K.* Engines of creation: Challenges and choices of the last technological revolution. — N.Y., 1986.

Статтю подано до редакції 15.06.2012 р.

УДК 658.012.4

Л. І. Безтелесна, д-р екон. наук, доц.,
завідувач кафедри трудових
ресурсів і підприємництва
Національного університету
водного господарства та
природокористування,
А. В. Печенюк, викладач кафедри
менеджменту Рівненської філії
ПВНЗ «Європейський університет»

ОЦІНКА ВПЛИВУ КІЬКОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. Проведено оцінку впливу кількості науково-педагогічних працівників на соціально-економічний розвиток регіонів України. Доведено, що забезпечення економічного розвитку регіонів України можливе на основі інтенсифікації інноваційної діяльності шляхом використання потенціалу науково-педагогічних працівників.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: науково-педагогічні працівники, соціально-економічний розвиток регіону, інноваційний розвиток.

АННОТАЦИЯ. Проведена оценка влияния количества научно-педагогических работников на социально-экономическое развитие регионов Украины. Доказано, что обеспечение экономического развития регионов Украины возможно на основе интенсификации инновационной деятельности путем использования потенциала научно-педагогических работников.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: научно-педагогические работники, социально-экономическое развитие, инновационное развитие.

ANNOTATION. An estimation of influence of scientific and pedagogical workers' amount in higher educational establishments on the indexes of social and economic development of regions of Ukraine is conducted. It is proved that providing of economic development of regions of Ukraine is possible on the basis of intensification of innovative activity by the use of scientifically pedagogical workers' potential.

KEY WORDS: scientific and pedagogical workers, social and economic development, innovative development.

Постановка проблеми. На сьогодні економіка України характеризується переходом до інноваційної моделі розвитку, в якій знання дозволяють генерувати безперервний потік нововведень. Знання лише тоді має значення в економічному сенсі, коли воно реалізується у формі інновацій. В сучасних умовах домінуючу роль у створенні доданої вартості відіграють високотехнологічні, наукомісткі галузі виробництва. Знання та інвестиції в них безпосередньо впливають на економічне зростання і розвиток економіки [11, с. 143].

Згідно з неокласичною моделлю Р. Солоу джерелом постійного розвитку економіки держави є технологічний прогрес, в якому важливу роль відіграє система вищої освіти. Вона збільшує спроможність економіки до інноваційного розвитку, завдяки якому через створення нових технологій, продукції та систем організації економічної та суспільної діяльності відбувається економічне зростання [2, с. 16]. Тобто, економічний розвиток країни досягається не за рахунок матеріальних активів, а за рахунок наявних якісних знань про суспільно-економічні процеси, що зумовлює зростання значення вищої освіти [5, с. 116; 10, с. 25].

Теоретичні розробки зарубіжних економістів дозволяють стверджувати, що людський капітал і технології стають основними складовими економічного розвитку. В період глобалізації еконо-

міка, заснована на знаннях, надає вищій школі все більшого значення у міжнародній конкуренції держав. На їх думку, одним із основних способів впливу вищої школи на економічний добробут є те, що установи вищої освіти все більше зосереджують увагу на створенні інноваційного продукту та знань. Саме тому, вища школа є осередком розробки та реалізації нововведень, які одночасно можуть бути корисними суспільству та сприяти економічному зростанню [3, с. 82].

Отже, важливим напрямком інтенсифікації інноваційної діяльності в Україні є використання потенціалу вищої школи, а саме потенціалу науково-педагогічних працівників, як основних генераторів нових наукових знань, що втілюються у винаходах, нововведеннях, технологіях, інноваціях [7, с. 94]. Таким чином, потенціал науково-педагогічних працівників є головним чинником забезпечення соціально-економічного прогресу країни та її регіонів.

Потенціал науково-педагогічних працівників можна оцінювати як кількісно, так і якісно. В роботі використана кількісна оцінка потенціалу науково-педагогічних працівників.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Визначення ролі вищої освіти як фактору розвитку національної економіки досліджувалося в роботах таких зарубіжних учених, як Р. Солоу, Н. Манквіч, Д. Румер, Д. Вайл, П. Ахйон, П. Ховітт, Дж. Бенабіб, М. Шпігель, І. Мацерінскіне, Б. Вайкснорайте й ін. На значний вплив вищої освіти на рівень економічного зростання, інноваційний розвиток вказують у своїх працях вітчизняні науковці О. А. Грішнова, І. С. Каленюк, Л. І. Яковенко, С. Р. Лондар, О. Г. Гончаренко, В. О. Жукова й ін. Основні напрямки здійснення інноваційного розвитку у вищих навчальних закладах України та забезпечення взаємодії вищої освіти, науки та технології знайшли своє відображення у працях таких науковців, як С. М. Ілляшенко, О. П. Старицька, Ю. В. Чала, О. В. Босак. Проте, в їх наукових розвідках не здійснювався статистичний аналіз впливу кількості науково-педагогічних працівників на рівень соціально-економічного та інноваційного розвитку країни та регіонів зокрема. Власне це й стало головним завданням дослідження.

Виклад основного матеріалу досліджень. Відповідно до чинного законодавства науково-педагогічними працівниками є особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації професійно займаються педагогічною діяльністю у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю [1].

Забезпечення економічного зростання в Україні та її регіонах можливе за рахунок інтенсифікації інноваційної діяльності. Звісно, що виконання цього завдання покладається на систему вищої освіти, зокрема науково-педагогічних працівників.

В сучасних умовах загострення демографічної ситуації в Україні відбувається скорочення контингенту абітурієнтів і студентів вищих начальних закладів III—IV р.а. Це стало потенційною основою для вивільнення значної кількості зайнятих науково-педагогічних працівників. Проте, вважаємо, що це призведе до зниження темпів соціально-економічного розвитку регіонів та деінтенсифікації інноваційної діяльності в державі. Підтвердженням такої тези є розраховані коефіцієнти парної кореляції між кількістю науково-педагогічних працівників та окремими показниками соціально-економічного та інноваційного розвитку регіонів України у 2010 р. (табл. 1).

Відбір показників для цієї цілі відбувався на основі вивчення наукових праць [4; 6; 8; 12] і власних припущень авторів. Були обрані такі показники соціально-економічного (валовий регіональний продукт, обсяг інвестицій в основний капітал, середньомісячна реальна заробітна плата, витрати населення, чисельність населення та кількість зайнятих з вищою освітою) та інноваційного (витрати на наукові та науково-технічні роботи, кількість користувачів мобільними телефонами та мережею Інтернет) розвитку регіонів України.

У результаті кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що найбільш тісний взаємозв'язок існує між кількістю науково-педагогічних працівників і витратами на наукові та науково-технічні роботи ($r^2_{XY} = 0,913$) (табл. 1). Вплив цього показника є найбільшим, оскільки зростання кількості науково-педагогічних працівників на 1 особу забезпечить приріст витрат на наукові роботи на 113,4 тис. грн. Такий зв'язок вказує на необхідність проведення наукової діяльності саме науково-педагогічними працівниками, оскільки викладач вищого навчального закладу має бути в першу чергу науковцем, щоб черпати принципово нову і важливу інформацію, призначену для студентської аудиторії, з власних наукових досліджень. Більше того, зростання частки вищої освіти в загальній кількості виконаних наукових і науково-технічних робіт за останні п'ять років свідчить про збільшення ролі науково-педагогічних працівників у сучасному інноваційному розвитку економіки України і регіонів зокрема.

Таблиця 1

СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАКТОРНИХ МОДЕЛЕЙ
ПРИ ОЦІНЦІ ВПЛИВУ КІЛЬКОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ
НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Параметри моделей		r_{XY}	r^2_{XY}	Тип залежності	Рівняння регресії	F-критерій	t-статистика
Y	X						
Валовий регіональний продукт, млн грн	Кількість науково-педагогічних працівників, осіб						
		0,867	0,752	лінійна	$Y = 11656,4 + 5,38X$	$F_{\text{розрах}} = 75,9;$ $F_{\text{кр}} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{b0} = 2,19; t_{b1} = 8,71;$ $t_{\text{кр}} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Обсяг інвестицій в новий капітал, тис. грн		0,864	0,747	лінійна	$Y = 2151,8 + 0,65X$	$F_{\text{розрах}} = 73,85;$ $F_{\text{кр}} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{b0} = 3,31; t_{b1} = 8,59;$ $t_{\text{кр}} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Витрати на наукові та науково-технічні роботи, тис. грн		0,955	0,913	лінійна	$Y = -236521,7 + 113,4X$	$F_{\text{розрах}} = 261,5;$ $F_{\text{кр}} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{b0} = 3,91; t_{b1} = 16,17;$ $t_{\text{кр}} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Користувачі мобільними телефонами та мережею Інтернет, тис. осіб		0,934	0,872	лінійна	$Y = 789,7 + 0,25X$	$F_{\text{розрах}} = 170;$ $F_{\text{кр}} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{b0} = 4,72; t_{b1} = 13,07;$ $t_{\text{кр}} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Чисельність населення, тис. осіб		0,618	0,382	лінійна	$Y = 1280,1 + 0,078X$	$F_{\text{розрах}} = 15,5;$ $F_{\text{кр}} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{b0} = 7,436; t_{b1} = 3,93;$ $t_{\text{кр}} = 2,06;$ параметри статистично значимі

Закінчення табл. 1

Параметри моделей		r_{XY}	r^2_{XY}	Тип залежності	Рівняння регресії	F-критерій	t-статистика
Y	X						
Витрати населення, млн грн	Кількість науково-педагогічних працівників, осіб	0,867	0,863	лінійна	$Y = 14484,9 + 3,879X$	$F_{кр}^{розра} = 157;$ $F_{кр} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{60} = 5,43; t_{61} = 12,54;$ $t_{кр} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Кількість зайнятих з вищою освітою, тис. осіб	Кількість науково-педагогічних працівників, осіб	0,812	0,659	лінійна	$Y = 118,4 + 0,02X$	$F_{кр}^{розра} = 48,3;$ $F_{кр} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{60} = 4,5; t_{61} = 6,95;$ $t_{кр} = 2,06;$ параметри статистично значимі
Середньомісячна реальна заробітна плата, грн	Кількість науково-педагогічних працівників, осіб	0,823	0,678	лінійна	$Y = 1615,6 + 0,04X$	$F_{кр}^{розра} = 52,75;$ $F_{кр} = 4,24;$ модель адекватна	$t_{60} = 32,43; t_{61} = 7,26;$ $t_{кр} = 2,06;$ параметри статистично значимі

До основних показників соціально-економічного розвитку регіонів більшість науковців відносять валовий регіональний продукт і середньомісячну заробітну плату одного найманого працівника. В нашому випадку існує суттєвий прямий зв'язок ($r^2_{XY} = 0,752$) між кількістю науково-педагогічних працівників і валовим регіональним продуктом, про що свідчить наведена на рис. 1 діаграма розсіювання. Саме на цей показник справляє значний вплив кількість науково-педагогічних працівників: зміна кількості науково-педагогічних працівників на 1 особу призведе до зміни ВРП на 5,38 млн грн. Таким чином, науково-педагогічні працівники в результаті активної участі у формуванні людського капіталу та здійсненні інноваційної і наукової діяльності можуть забезпечити збільшення виробництва товарів і послуг, що дасть змогу підвищити як економічний, так і соціальний добробут регіонів.

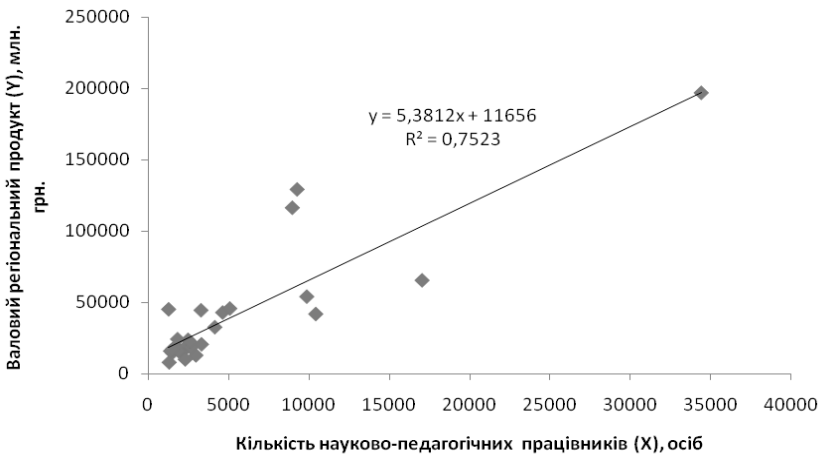

Рис. 1. Вплив зміни кількості науково-педагогічних працівників на зміну валового регіонального продукту України

У той час, як, незважаючи на тісний зв'язок між кількістю науково-педагогічних працівників і розміром середньомісячної реальної заробітної плати ($r^2_{XY} = 0,678$), вплив зміни кількості науково-педагогічних працівників є порівняно незначним, оскільки зростання цього показника на 1 особу призведе до збільшення середньомісячної заробітної плати на 0,042 грн (рис. 2). Такий вплив пояснюється регіональною диференціацією в оплаті праці: для

найбільш промислово розвинутих регіонів України (Донецька, Дніпропетровська, Харківська області та м. Київ) є характерним найвища середньомісячна заробітна плата і в той же час ці регіони займають перші місця в рейтингу за кількістю науково-педагогічних працівників. Більше того, науковцями доведена залежність між рівнем освіти та величиною доходів громадян: 60 % різниці в доходах людей зумовлені впливом освітнього фактора, а 40 % — відмінністю та нерівністю їхніх здібностей [10, с. 25].

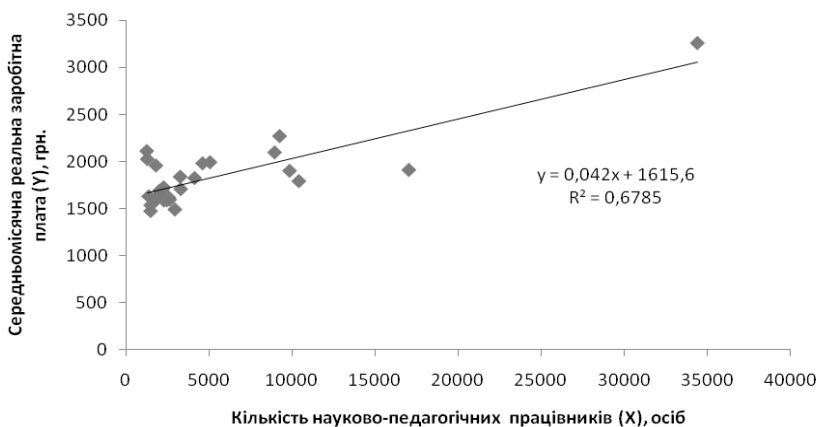

Рис. 2. Вплив зміни кількості науково-педагогічних працівників на зміну середньомісячної реальної заробітної плати в регіонах України

Необхідно відзначити значний вплив кількості науково-педагогічних працівників на такий показник, як користувачі мобільними телефонами та мережею Інтернет (рис. 3), оскільки сьогодення характеризується досить широким використанням мобільних телефонів і мережі Інтернет як у навчальній, так і в науковій сферах. В умовах інноваційного розвитку економіки використання цих засобів комунікації та пошуку інформації відіграє значну роль у продукуванні, використанні та поширенні нових знань і підготовці високоосвіченої робочої сили.

Отож, результати кореляційно-регресійного аналізу свідчать, що кількість науково-педагогічних працівників суттєво впливає на показники соціально-економічного та інноваційного розвитку регіонів.

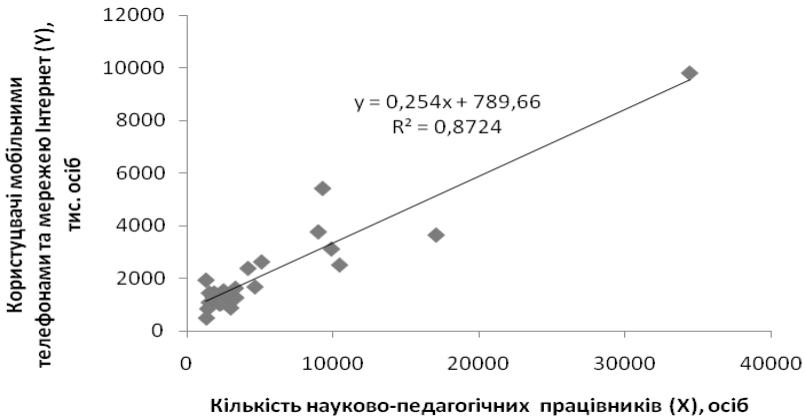

Рис. 3. Вплив зміни кількості науково-педагогічних працівників на зміну кількості користувачів мережею Інтернет і мобільними телефонами в регіонах України

Саме тому для забезпечення поступального розвитку регіонів і збереження кількості науково-педагогічних працівників у вищій школі в умовах демографічної кризи доцільно змінити структуру обсягу роботи науково-педагогічних працівників, а відтак і стратегії управління їх професійним розвитком, з метою зменшення нормативу навчального навантаження заради збереження кількості зайнятих у вищій школі, використання їх знань і досвіду для формування людського капіталу та інноваційного потенціалу країни і регіонів і для підвищення ефективності функціонування національної економіки.

Управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників реалізується за такими ієрархічними рівнями: особистісному, вищого навчального закладу, регіональному та держави.

На особистісному рівні управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників передбачає реалізацію різних моделей кар'єрного просування, оскільки успішна службова кар'єра є як одним із способів їх самовираження, реалізації їх потенціалу, так і елементом досягнення суспільного прогресу в усіх сферах діяльності. Управління професійним розвитком на рівні вищого навчального закладу здійснюється відповідно до загальної потреби в науково-педагогічних працівниках відповідної кваліфікації згідно з ліцензованими умовами надання освітніх послуг у сфері вищої освіти та науковою спрямованістю закладу.

При управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників на регіональному рівні враховуються регіональні програми розвитку вищої освіти та пріоритети соціально-економічного розвитку кожного конкретного регіону. В свою чергу, управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників на рівні держави здійснюється відповідно до затверджених планів заходів щодо розвитку вищої освіти, як визначального чинника інноваційного розвитку економіки держави.

Реалізація нового підходу у стратегії управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників можлива на всіх ієрархічних рівнях лише при внесенні змін на державному рівні.

Висновки з проведеного дослідження. В роботі встановлений прямий вплив кількості науково-педагогічних працівників на окремі показники соціально-економічного розвитку регіонів України. Це доводить твердження про значний внесок потенціалу вищої школи у процес інноваційного розвитку економіки. Відтак, можемо стверджувати, що ефективне управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників відіграє одну із головних ролей у забезпеченні економічного зростання регіонів і країни загалом.

До основних напрямків подальших досліджень слід віднести прогнозування кількості науково-педагогічних працівників з метою розробки ефективної програми їх професійного розвитку в регіонах і країні загалом.

Литература

1. Про вищу освіту: Закон України № 2984-III від 17.01.2002 [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — Ст. 134.
2. *Aghion P., Howitt P.* Endogenous Growth Theory. — Cambridge, MA: MIT Press, 1998. — 597 p.
3. *Irena Macerinskiene, Birute Vaiksnoraite.* The role of higher education to economic development // *Vadyba / Management.* — 2006. — № 2. — P. 82—90.
4. *Безтелесна Л. І.* Прогнозування та регулювання зайнятості населення регіону [Текст] : монографія / Л. І. Безтелесна, Г. М. Юрчик. — Рівне: НУВГП, 2010. — 222 с.
5. *Грیشнова О. А.* Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки [Текст] / О. А. Грیشнова. — К.: Т-во «Знання»; КОО, 2004. — 254 с.
6. *Коротич О. Б.* Динаміка соціально-економічного розвитку України та її регіонів [Текст] / О. Б. Коротич // Актуальні проблеми державного управління. — 2009. — № 1. — С. 142—150.

7. Лондар С. Л. Вища освіта як фактор сприяння інноваційному розвитку національної економіки [Текст] / С. Л. Лондар, Т. В. Блискавка // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. — 2010. — № 95. — С. 93—97.

8. Пирог О. В. Сталий соціально-економічний розвиток України в умовах формування інвестиційної політики держави [Текст] / О. В. Пирог, Л. І. Катан // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. — 2008. — Вип. 4. — Т. 2. — С. 95—101.

9. Статистичний щорічник України за 2010 рік [ред. О. Осауленко]. — К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. — 560 с.

10. Черниш О. В. Освіта як фактор розвитку трудового потенціалу [Текст] / О. В. Черниш // Ринок праці та зайнятість населення. — 2010. — № 3. — С. 24—26.

11. Яковенко Л. І. Інноваційний характер економіки знань [Текст] / Л. І. Яковенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економіка. — 2010. — № 2. — С. 141—145.

12. Яцків М. І. Соціально-економічний розвиток регіону та рівень життя населення [Текст] / М. І. Яцків, Т. М. Степура // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. — Львів : РВВ НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.8. — С. 139—145.

Статтю подано до редакції 20.06.2012 р.

УДК 331.5

Л. І. Безтелесна, д-р. екон. наук, проф.,
зав. кафедри трудових ресурсів і підприємництва,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
О. С. Пляшко,
старш. викл. кафедри економічної кібернетики,
Рівненський державний гуманітарний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАКТУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ТА РЕАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

АНОТАЦІЯ. Досліджено сучасні підходи до трактування суті, форм прояву та оцінки конкурентоспроможності людських ресурсів на ринку праці. Запропоновано авторський підхід трактування конкурентоспроможності людських ресурсів і критерії (показники) її ринкової оцінки за всіма ієрархічними рівнями організації праці.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: людські ресурси, конкурентоспроможність, форми конкурентоспроможності, показники конкурентоспроможності.

АННОТАЦИЯ. Исследованы современные подходы к трактовке сути, форм проявления и оценки конкурентоспособности челове-